

REGIONINĖ POLITIKA IR AUKŠTOJO MOKSLO PERTVARKA LIETUVOJE

DOC. DR. DALIA URBANAVIČIENĖ

Etninės kultūros globos taryba, el. p. daliau@gmail.com

Daugelyje sėkmingu pavyzdžiu laikomų Europos Sąjungos valstybių aukštasis mokslas yra glaudžiai susietas su regionų plėtra, nes būtent ši sąsaja užtikrina efektyvų regionų vystymąsi. Tokias sąlygas pabrėžia ne vienas užsienio autorius, aiškindamas regioninio vystymosi sėkmės atvejų teorijas. Pavyzdžiui, pagal Regioninės inovacinės sistemos koncepciją nurodoma, kad regionuose turėtų būti žinių centrai – universitetai ar mokslo institutai, kaip ir verslo struktūros bei vyriausybės departamentai, o jeigu visa tai regione susieta tarpusavio sisteminiiais, dvipusiais ryšiais, tai galima vadinti regionine mokymosi sistema (Burneika, 2013, p. 28–29). Panašiai pabrėžiama ir Trigubos spiralės (angl. Triple Helix) koncepcijoje, kuri akcentuoja regione esančių trijų bazinių elementų – universitetų, verslo ir valdžios – sąveikos svarbą (Etzkowitz, 2008). Šios nuostatos, iškeliant besimokančio regiono reikšmę, yra įtvirtintos ir naujausiame ES regioninės plėtros etape, apimančiame 2014–2020 metų laikotarpį.

Tokio paties požiūrio laikomasi ir teikiant rekomendacijas ES valstybėms dėl aukštojo mokslo plėtros. Europos komisija (toliau – EK), 2011 m. priimdama komunikatą „Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas“, kaip vieną svarbiausių valstybių narių ir aukštojo mokslo institucijų siekių įvardijo vadinamojo žinių trikampio – aukštojo mokslo, mokslinių tyrimų ir verslo – plėtotę, siekiant meistriškumo ir regioninės plėtros (2.4. punktas). Šiame komunikate nurodyta, kad aukštosios mokyklos regionuose „galėtų tapti žinių tinklo ar branduolio centrais, aptarnaujančiais vietos ekonomiką ir visuomenę“, kad būtina skatinti „sistemingą aukštojo mokslo institucijų įsitraukimą į integruotą vietos ir regioninės plėtros planų rengimo procesą ir tikslingai remti regioninį švietimo institucijų ir verslo bendradarbiavimą, visų pirma kuriant regioninius meistriškumo ir specializacijos centrus.“ (Ten pat). Atsiliepdamas į šį EK komunikatą, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas 2012 m. paskelbė savo nuomonę akcentuodamas, kad valstybės narės turėtų skirti ypatingą dėmesį, koks yra aukštojo mokslo poveikis regionų vystymuisi: „Sisteminiis aukštojo mokslo institucijų dalyvavimas paprastai skatina vietos ir regionų vystymąsi ir didina ekonominį atsparumą. Nacionalinės valdžios institucijos turi būti raginamos skatinti tokius procesus regionuose.“ (4.12 punktas). Dar 2006 m. EK ekspertai, rengdami dokumentą „Universities and Innovation: the Challenge for Europe“, teigė, jog būtina užtikrinti

universitetų regionuose finansavimą, kad „universitetai, kurie pasižymi reikiamomis regionui kompetencijomis, būtų pajėgesni pritraukti vietos pramonės investicijų nei tie, kurie vykdo fundamentinius mokslo tyrimus ir nėra susiję su regioniniais poreikiais.“ (Lietuvos studijų politikos ir EAME bei..., 2014, p. 30). Minėtas EK komitetas dėl aukštojo mokslo modernizavimo ir jį vertinęs Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas taip pat rekomenduoja ES valstybėms plėtoti aukštųjų mokyklų įvairovę ir specializavimąsi, o tai yra visiškai priešinga šiame Lietuvoje pradėtos universitetų pertvarkos siekiams.

Šios pertvarkos iniciatoriams puikiai žinomos tokios ES nuostatos, nes apie jas rašoma LR Švietimo ir mokslo ministerijai pavaldžios institucijos leidinyje: „<...> aukštųjų mokyklų įvairovė aukštojo mokslo sistemoje lemtų geresnį jų pritaikymą prie nacionalinių ir regioninių poreikių, geresnius visos sistemos veiklos rezultatus, nes per didelis valstybinis reguliavimas sukėlė vieno dūmo grėsmę ir trukdė aukštosioms mokykloms plėtoti išskirtines kompetencijas. Aukštojo mokslo sistemos vidinis diversifikavimas yra svarbus Europos Sąjungos lygmeniu, o nacionaliniu lygmeniu akcentuojama aukštųjų mokyklų įvairovė. Aukštųjų mokyklų įvairovę siūloma plėtoti perdavus aukštosioms mokykloms atsakomybę pačioms formuoti savo strategiją ir įgyvendinimo funkcijas. Aukštųjų mokyklų įvairovė lems jų pačių gebėjimai identifikuoti savo stiprybes, atsižvelgiant į esamą savo aplinką diversifikuoti veiklas ir tapti meistriškumo centrais regioniniu, nacionaliniu ar tarptautiniu lygmeniu. Aukštųjų mokyklų įvairovės vystymą lemia bendradarbiavimo su visuomene, verslu ir tarptautiniais partneriais plėtojimas, aukštųjų mokyklų profilių ir programų įvairovė.“ (Lietuvos studijų politikos ir EAME bei Europos Sąjungos strateginių nuostatų lyginamosios analizės ataskaita, 2014, p. 44).

Europos Sąjungoje nuolat pabrėžiama būtinybė užtikrinti aukštųjų mokyklų autonomiją (taip pat ir regioninių universitetų), tačiau Lietuvoje tai nėra pilnai įgyvendinama: teisinio reguliavimo priemonės nors ir suteikia aukštosioms mokykloms institucinę autonomiją, tačiau ją susiaurina daug didesnis tiesioginis poveikis, daromas kitomis valstybinio reguliavimo priemonėmis – valstybiniu finansavimu (be kitko, apimant ir tam tikro valstybinių „krepšelių“ skaičiaus skyrimą ar neskirimą studijų programoms, kas vargu ar pasitaiko kitose ES šalyse), minimalaus studentų skaičiaus programoje nustatymu, akreditacijos, veiklos rezultatų vertinimo procedūromis ir kt. Nepriklausomi

tyrimai rodo, kad studijų kokybės užtikrinimo sistema Lietuvoje yra pernelyg centralizuota ir formalizuota, studijų programų turinio formavimo normos yra itin detalizuotos ir perteklinės, o tai ne tik užkrauna aukštosios mokykloms papildomą administracinę našą, bet ir iš esmės naikina aukštųjų mokyklų atsakomybę už studijų turinį ir atitinkamai už kokybę (Pūraitė, 2011, p. 1247).

Naujausias grėsmes Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų autonomijai, įvairovei ir regioniskumui kelia LR Seimo nutarimu Nr. XIII P-717(3) 2017 m. birželio 27 d. patvirtintas „Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo planas“ (toliau – Planas), kuris buvo parengtas neatsižvelgus nei į mokslininkų pastabas, nei į minėtas tarptautines ES valstybėms skirtas rekomendacijas. Pagal Planą numatoma Vilniuje ir Kaune sutelkti po vieną plačios aprėpties tyrimų klasikinį universitetą, šiuose miestuose paliekant galimybę veikti ir savarankiškiems profilineis technologijos, sveikatos mokslų ir menų universitetams (Plano 23 punktas), o Klaipėdoje ir Šiauliuose – palikti tik „regionų poreikius atitinkančius ir savo išskirtinumu pasižyminčius universitetinio mokslo centrus, kurie gali būti kitų universitetų padaliniai.“ (Plano 24 punktas). Toks sprendimas šiek tiek geresnis, negu ankstesnis Vyriausybės pasiūlytas projektas, pagal kurį Šiaulių universitetas (ŠU) be jokių išlygų būtų prijungtas prie Vilniaus universiteto (VU), o Klaipėdos universiteto (KU) paskirtis būtų susiaurinta iki profilineis technologinio universiteto lygmens. Šio sumanymo ydingumą taikliai apibūdino KU dekanas Rimantas Balsys: „Neliktų humanitarinių ir socialinių mokslų – neliktų ir universiteto“¹. Apie Klaipėdos universiteto reikšmę regionui rašė ir Dr. Vytautas Jokubauskas (Jokubauskas, 2017b).

Tačiau, Seimo nutarimu priėmus minėtą Planą, visgi išlieka grėsmė Šiauliams ir Klaipėdai nebetekti savarankiškų universitetų, nes juos planuojama nuvertinti iki mokslo centrų, kurie galimai būtų pavaldūs kitiems universitetams Vilniuje ir Kaune. Toks savo universitetų praradimas regionuose ir universitetinio mokslo centralizavimas gali duoti panašius rezultatus, kaip ir prekyboje: pasak Vytauto Jokubausko (2017 a), įsigalėjus stambiams tinklams, sumažėja konkurencija ir darbo vietų skaičius, o tai gali nulemti mokslo ir studijų kokybės dar didesnę kritimą, nes nebus poreikio stambiesiems universitetams kovoti su kitais universitetais Lietuvos rinkoje. Pertvarkos kūrėjai labiausiai tikisi, kad Vilniuje ir Kaune centralizavus universitetus pakils stambiųjų universitetų pasauliniai reitingai, tačiau vien stambinimo kriterijus to negarantuoja: yra gana daug mažų universitetų, vertinamų pasauliniuose reitinguose labai aukštais balais, o stambiųjų – itin žemais. Kita vertus, nors ir pasiekę aukštus reitingus, vargu ar tokie nutolę nuo regionų universitetai užtikrins gyvenimo regionuose gerinimą, kas Lietuvai yra tiesiog gyvybiškai svarbu.

Svarstant aukštojo mokslo pertvarką Lietuvoje neretai piktinamasi, kad Lietuvoje yra net 45 aukštosios mokyklos, kurių per daug tokiai nedidelei valstybei, tačiau nutylima, kad tame skaičiuje valstybinės yra tik 26, o likusios 19 – nevalstybinės aukštosios mokyklos (kurios taip pat gauna tam tikrą dalį valstybinio finansavimo). Valstybinių ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų santykį Lietuvoje parodo 1 lentelė:

¹ Žr. interviu <http://www.ve.lt/naujienos/visuomene/svietimas/neliktu-humanitariniu-ir-socialiniu-mokslu---nebutu-ir-universiteto-1558953/> [žiūrėta 2017-08-24].

1 lentelė. Aukštosios mokyklos Lietuvoje (45) – valstybinių ir nevalstybinių santykis

Valstybinės aukštosios mokyklos (26)		Nevalstybinės aukštosios mokyklos (19)	
Universitetai (14)	Kolegijos (12)	Universitetai (7)	Kolegijos (12)
VILNIUS			
<i>Universitetai</i>			
Vilniaus universitetas (VU)		ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas (ISM)	
Mykolo Riomerio universitetas (MRU)		Europos humanitarinis universitetas	
Vilniaus Gedimino technikos universitetas (VGTU)		Kazimiero Simonavičiaus universitetas (KSU)	
Edukologijos universitetas (LEU)		Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarija	
Lietuvos muzikos ir teatro akademija (LMAT)		Baltstogės universiteto Vilniaus fakultetas (užsienio fil.)	
Vilniaus dailės akademija (VDA)			
Lietuvos karo akademija (LKA)			
<i>Kolegijos</i>			
Vilniaus kolegija		Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla	
Vilniaus technologijų ir dizaino kolegija		Vilniaus verslo kolegija	
		Vilniaus kooperacijos kolegija	
	Vilniaus dizaino kolegija		
	Filialai:		
	Vakarų Lietuvos verslo kolegija		
	Socialinių mokslų kolegija		
	V. A. Graičiūno aukštoji vadybos mokykla		

	Lietuvos verslo kolegija	
	Baltic Aviation Academy	
KAUNAS		
<i>Universitetai</i>		
Vytauto Didžiojo universitetas (VDU)	Filialas: ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas (ISM)	
Kauno technologijos universitetas (KTU)		
Antano Stulginskio universitetas (ASU)		
Lietuvos sveikatos mokslų universitetas (LSMU)		
Lietuvos sporto universitetas (LSU)		
Filialai:		
VU Kauno filialas		
VDA Kauno filialas		
MRU Viešojo saugumo fakultetas Kaune		
<i>Kolegijos</i>		
Kauno kolegija	V. A. Graičiūno aukštoji vadybos mokykla	
Kauno technikos kolegija	Kolpingo kolegija	
Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija	Šv. Ignaco Lojolos kolegija	
	Vilniaus kooperacijos kolegija (filialas)	
KLAIPĖDA		
<i>Universitetai</i>		
Klaipėdos universitetas	LCC tarptautinis universitetas	
Filialas: VDA Klaipėdos fakultetas	Filialas: KSU filialas Klaipėdoje	
<i>Kolegijos</i>		
Klaipėdos valstybinė kolegija	Socialinių mokslų kolegija	
Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla	Vakarų Lietuvos verslo kolegija	
	Lietuvos verslo kolegija	
ŠIAULIAI		
<i>Universitetai</i>		
Šiaulių universitetas	Nėra	
Filialas: Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių fak.		
<i>Kolegijos</i>		
Šiaulių valstybinė kolegija	Šiaurės Lietuvos kolegija	
	Filialas: Lietuvos verslo kolegija	
TELŠIAI		
<i>Universitetai</i>		
Filialas: VDA Telšių fakultetas	Telšių Vyskupo V. Borisevičiaus kunigų seminarija	
<i>Kolegijos</i>		
Filialas: Šiaulių valstybinės kolegijos Telšių fakultetas	Nėra	
PANEVĖŽYS		
<i>Universitetai</i>		
Filialas: KTU Panevėžio technologijų ir verslo fakultetas	Nėra	
<i>Kolegijos</i>		
Panevėžio kolegija	Nėra	
<i>KITOS regioninės kolegijos</i>		
Utenos kolegija	Nėra	
Marijampolės kolegija		
Alytaus kolegija		
Kolegijų filialai		
Panevėžio kolegijos Rokiškio filialas		
Kauno kolegijos Kėdainių J. Radvilos studijų centras		
Šiaulių valstybinės kolegijos Mažeikių fakultetas		
Klaipėdos valstybinės kolegijos Rietavo filialas		

Valstybinės universitetinės aukštosios mokyklos ar jų padaliniai dabar yra ne tik Vilniuje (7), Kaune (8), Klaipėdoje (2), bet ir Šiauliuose (2), Telšiuose (1) bei Panevėžyje (1), kai nevalstybiniai universitetai yra įsikūrę tik Vilniuje (5), Kaune (1) ir Klaipėdoje (2), neskaitant seminarijos Telšiuose (1). Valstybinės kolegijos ar jų padaliniai taip pat plačiai pasklidę po regionus: jų yra ne tik Vilniuje (2), Kaune (3), Klaipėdoje (2), bet ir po vieną Šiauliuose, Marijampolėje, Alytuje, Utenoje, Panevėžyje, Rokiškyje, Kėdainiuose, Telšiuose, Mažeikiuose ir Rietave, o nevalstybinės kolegijos yra susikoncentravusios tik Vilniuje (net 9), Kaune (4), Klaipėdoje (3) ir Šiauliuose (2). Akivaizdu, kad įvairiuose regionuose dabar yra plačiau pasklidusios valstybinės aukštosios mokyklos negu nevalstybinės, todėl regioninei plėtrai yra svarbesnė valstybinių aukštųjų mokyklų reikšmė.

Planuojama pertvarka, atsiribojant nuo nevalstybinių aukštųjų mokyklų, palieštų tik 13 valstybinių universitetinių mokyklų (neliečiant skirtingą statusą turinčios Lietuvos karo akademijos). Gali būti, kad po tokios pertvarkos didesnį universitetinių aukštųjų mokyklų skaičių Lietuvoje sudarys nevalstybiniai universitetai, nes panašiai jau atsitiko su kolegijomis: iš 24 kolegijų Lietuvoje jau net pusę sudaro nevalstybinės (privачios ar tarptautinės), kai valstybinės kolegijos buvo nuolat jungiamos pradėdant nuo 2000 m., kol jų liko tik 12. Negana to, planuojama ši valstybinių kolegijų skaičių dar labiau mažinti atsisakant profiliavimo, prijungiant regionines prie stambinamų didmiesčių kolegijų². Tačiau Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos prezidentas Gintautas Bužinskas teigia, kad kolegijos yra svarbios regionų išlikimui, todėl erdvės jungimuisi nėra daug. Jo nuomone, „<...>atimti iš regionų aukštojo mokslo ištaigas būtų klaida. Utenos kolegija turi apie 2 tūkst. studentų, todėl jeigu jų nebeliktų, nesunku numanyti, kas gali nutikti regionui. Kolegijos dalyvauja ne tik jaunimo mokyme, bet ir apskritai regiono švietime, kultūriniame gyvenime.“³. Beje, šiuo metu nevalstybinės kolegijos savo skaičiumi didžiuosiuose Lietuvos miestuose jau lenkia valstybines – ypač Vilniuje (9/2 santykiu), taip pat Kaune (4/3 santykiu), Klaipėdoje (3/2 santykiu) ir Šiauliuose (2/1 santykiu), todėl ateityje gali būti dar sunkiau su jomis konkuruoti valstybinėms kolegijoms, jei šioms nebus pradėta taikyti jų stiprinimo strateginių priemonių. Svarbu ir tai, kad dalis regioninių valstybinių kolegijų absolventų tęsia studijas valstybiniuose Klaipėdos ir Šiaulių universitetuose, tačiau, jei šie netektų savarankiškumo, jiems taip pat būtų sunku konkuruoti su regione veikiančiais nevalstybiniais universitetais.

² Švietimo ir mokslo ministerijos parengtame Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo“ projekte buvo įrašytas siūlymas Vyriausybei iki 2018 m. birželio 1 d. priimti sprendimus dėl valstybinių kolegijų tinklo optimizavimo, tam tikslui parengti teisės aktų projektus (3 straipsnis), tačiau vėliau šis straipsnis buvo išbrauktas, kadangi Vyriausybė jį gali įgyvendinti savarankiškai ir to nebūtina nurodyti Seimo nutarime.

³ Iš internetinės 2017-02-03 publikacijos „Ruošiamasi reformuoti aukštojo mokslo sistemą: ko tikėtis?“ portale delfi.lt, žr. <http://www.delfi.lt/projektai/atvira-lietuva/delfi-naujienos/ruosiamasi-reformuoti-aukstojo-mokslo-sistema-ko-tiketis.d?id=73619202>

Plane pateiktas teiginys, kad Klaipėdoje ir Šiauliuose išliks regionų poreikius atitinkantys mokslo centrai, kelia abejonių, kadangi iki šiol vertinant aukštąsias mokyklas buvo visiškai neatsižvelgiama į jų įtaką regionui. Minėto plano 2 priede pateikti tik tokie valstybinių universitetų vertinimo kriterijai: mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacinės veiklos (MTEPI) apimtys ir lėšos; iš ūkio subjektų už MTEPI gautos lėšos; tyrėjų skaičius ir tarptautinės publikacijos; universiteto stipriosios studijų sritys; studentų skaičius universitete; studentų priėmimo dinamika, padidinus minimalų konkursinį balą iki 4-ių. Tokie kriterijai iš esmės skiriasi nuo universitetų pasaulinio reitingavimo kriterijų, kurie visų pirma skirstomi į ekonominius ir socialinius, kai tarp pastarųjų net 15 % sudaro socialinė atsakomybė, šiai priskiriant ir žmogiškojo kapitalo plėtrą regione⁴.

Siekdami Lietuvoje pasekti sėkmingais ES valstybių pavyzdžiais ir atitikti ES rekomendacijas dėl universitetų atitikties regioninei politikai, visų pirma turime išsiaiškinti, kokia dabar yra Lietuvos regionalizacija? MRU Viešojo valdymo inovacijų laboratorijos vadovas doc. dr. Mantas Bileišis, kalbėdamas apie Europoje įtvirtintas tris pagrindines regionalizacijos rūšis – statistinę, administracinę ir funkcinę, pabrėžė, kad Lietuva yra unikali ir iš ES šalių išsiskiria tuo, kad mūsų šalyje nėra nei administracinės, nei funkcinės regionalizacijos, o statistinė neatlieka savo funkcijos (Bileišis, 2017). Žinoma, žiūrint formaliai, Lietuvoje po 2009 m. apskričių valdymo reformos – apskričių administracijos viršininkų panaikinimo – apskritys liko, kurios oficialiai įvardijamos Lietuvos regionais, tačiau jos nebeturi jokių funkcijų ir įgaliojimų. Nerimą kelia Lietuvoje mažai žinomas faktas, kad 2010 m. Europos Tarybos Vietos ir regionų valdžių kongresas net apribojo Lietuvos delegacijos balsavimo teisę Kongreso Regionų rūmuose: anot europarlamentaro Bronio Ropės, paaiškinimas buvo labai paprastas – jei valstybėje nėra regionų, tai tokios šalies atstovai Regionų rūmuose gali dalyvauti tik šėbėtojų teisėmis (Ropė, 2015).

Eurostat dar 1970-ųjų pabaigoje pradėjo kurti ES šalių administracinių regionų statistinio vertinimo sistemą NUTS (Teritorinių statistinių vienetų nomenklatura, pranc. Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques), kol ilgainiui nusišтовėjo hierarchinis NUTS klasifikatorius: NUTS 1 lygio teritoriniai vienetai skirstomi į NUTS 2 lygio vienetus, pastarieji – į NUTS 3 lygio vienetus, šie smulkinami į aukštesnius vietinius administracinius vienetus (seniau tai buvo NUTS 4 lygmuo, dabar jis pervadintas

⁴ Pagal ekonominius ir socialinius kriterijus gauti duomenys apie kiekvieną universitetą palyginami su keturiomis svarbiausiomis aukštojo mokslo vertinimo bazėmis – US News&World Report (Best Global Universities), The Times Higher Education (World Reputation Ranking), QS Top Universities (World University Rankings) ir Center for World University Rankings. Žr. Worl Top 20 Project, skyrelį „How Universities Are Ranked – The Methodology“, internetinė prieiga: <http://worldtop20.org/global-universities> [žiūrėta 2017-08-24].

į LAU 1 lygmenį), galiausiai šie – į žemesnius vietinius administracinius vienetus (seniau NUTS 5, dabar – LAU 2). Pašėbėjus, kad įvairiose ES šalyse to paties lygmens dariniai ėmė labai skirtis pagal dydį, 2003 m. gegužės 26 d. buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1059/2003 dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nuštatymo, kuriame, siekiant statistikos suderinamumo, kiekvienam NUTS lygmeniui buvo nušatyti ribiniai dydžiai pagal gyventojų skaičių:

- NUTS 1 lygmens teritoriniai dariniai turėtų apimti 3-7 mln. gyventojų, šiam lygmeniui priskiriant vidutinio dydžio šalis arba nacionalinius mega-regionus (dažniausiai federacinėse šalyse);
- NUTS 2 lygmens teritoriniuose dariniuose turi būti nuo 800 tūkst. iki 3 mln. gyventojų – tai santykinai dideli regionai arba mažesnės šalys;
- NUTS 3 lygmuo apima teritorinius darinius, kuriuose gyvena 150-800 tūkst. gyventojų – tai paprastai yra tarpinis lygmuo tarp didelio regiono ir vietinio administracinio vieneto.

Kaip teigiama šiame reglamente, tokie bendri regionų nustatymo kriterijai yra būtini, kadangi regioninės statistikos palyginimai galimi tik tuomet, kai regionai yra palyginamo dydžio pagal gyventojų skaičių – tai užtikrina regioninės statistikos kompiliavimo ir naudojimo nešališkumą. Dėl to reglamentas aiškiai nurodo: „Siekiant šio tikslo, NUTS klasifikatorius turi būti pataisytas taip, kad regioninė struktūra pagal gyventojų skaičių taptų vienalytiškesnė.“ (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas..., 2003, p. 196).

Šie lygmenys visų pirma yra skirti ES šalių administracinių vienetų palyginimui, apibrėžiant, kad administracinis vienetas – tai „geografinė teritorija su administracine valdžia, kuri turi galią priimti tos srities administracinius ar veiklos sprendimus pagal valstybės narės teisinę ir institucinę struktūrą.“ (Ten pat, p. 198). Jei pagal nurodytus gyventojų skaičiaus kriterijus ES priklausančioje valstybėje nėra tam tikrą NUTS lygmenį atitinkančių administracinių vienetų, šis NUTS lygis sukuriamas agreguojant šalia esančius žemesnius administracinius vienetus, atsižvelgus į geografinius, socialinius ekonominius, istorinius, kultūrinius ar aplinkos sąlygų kriterijus. Tokie agreguoti vienetai tuomet vadinami neadministraciniais vienetais, tačiau pabrėžiama, kad jų dydis turi atitikti nušatytas gyventojų skaičiaus ribas tam tikrame NUTS lygyje. Išimtis taikoma tik tais atvejais, kai tai būtina „atsižvelgiant į tam tikras jų geografines, socialines ekonomines, istorines, kultūrinės ar aplinkos sąlygas, ypatingai salose ir atokiausiuose regionuose.“ (Ten pat).

Eurostat taip pat renka duomenis apie žemesnius ES valstybių vietinius administracinius vienetus (angl. Local Administrative Units, trumpinys LAU): aukštesnįjį lygmenį (LAU 1, anksčiau buvo NUTS 4) turi dauguma, bet ne visos ES šalys, o žemesnįjį (LAU 2, anksčiau buvo NUTS 5),

kuriam priklauso savivaldybės ar atitinkami teritoriniai vienetai, – visos 28 ES šalys. Statistinius duomenis apie šiuos administracinius vienetus teikia visos ES šalys, išskyrus Lietuvą ir Graikiją, kurios apsiriboja LAU 1 lygmeniu⁵.

Dabartiniu metu Lietuvoje yra įtvirtinti tokie statistiniai regionai pagal NUTS klasifikaciją:

- NUTS 1 lygmeniui priskiriama visa Lietuva. Nors mūsų šalis jau nebesiekia minimalios 3 mln. gyventojų ribos, tačiau NUTS klasifikatoriuje įrašyta išlyga, kad šiam lygmeniui galima priskirti visą valstybę narę, jei jos gyventojų skaičius yra ir mažesnis už tokio lygio minimalų dydį.
- NUTS 2 lygmeniui ilgą laiką buvo prilyginama visa Lietuva kaip šalis. Pagal ES teisės aktus struktūrinių fondų paramą regioninei plėtrai gali gauti tik NUTS 2 lygmens regionai, todėl Lietuva iki 2016 m. šios paramos savo regionams tiesiogiai skirti negalėjo, nes visa valstybė buvo laikoma vienu regionu (Kazėnas, 2008, p. 61). LR Vyriausybė nutarimu 2016 m. sausio 6 d. Nr. 5 patvirtino du NUTS 2 regionus: 1) Soštinės; 2) Vakarų ir Vidurio Lietuvos. Toks sprendimas buvo priimtas visų pirma atsižvelgus į tai, kad Vilniaus apskritis pagal bendrojo vidaus produkto (BVP) rodiklius ėmė gerokai viršyti ES vidurkį ir tuo pačiu didinti visos Lietuvos rodiklį, dėl to nuo 2021 m. Lietuvai būtų skirta tik 60% buvusios ES paramos. Siekiant to išvengti, buvo nutarta nuo Vilniaus apskrities atskirti likusią Lietuvos dalį (Kauno, Marijampolės, Alytaus, Utenos, Panevėžio, Šiaulių, Telšių, Klaipėdos ir Tauragės apskritis), kad ji ir toliau gautų nesumažintą ES paramą. Tokiu būdu turtingu regionu buvo įvardytas ne tik Vilnius kaip soštinė (sukuriantis net 40 % visos Lietuvos BVP), bet ir kitos Vilniaus apskrities savivaldybės, kurių ekonominė ir socialinė situacija yra viena blogiausių Lietuvoje (ypač Šalčininkų ir Širvintų savivaldybių), nors kai kurios iš jų yra funkciškai mažai susijusios su Vilniumi: pagal Europos statistikos biuro paskaičiavimus, Vilniaus funkcinė zona apima tik Vilniaus miestą ir rajoną bei nemažą Trakų rajono dalį. Rengiant siūlymą dėl NUTS 2 lygmens išskyrimo buvo svarstyta ir kita alternatyva: Soštinės regionui priskirti tik Vilniaus miestą ir rajoną, Trakų ir Elektrėnų savivaldybes, o Širvintų, Švenčionių ir Ukmergės rajonus perduoti Utenos apskričiai, Šalčininkų rajoną – Alytaus apskričiai. Deja, pašaroji alternatyva, kaip rašoma VRM pažymose, sulaukė iš savivaldybių institucinio pasipriešinimo ir buvo atmešta (Lėka, 2017). Kita vertus, naujieji NUTS 2 regionai buvo sudaryti kaip neadministraciniai, tačiau, prisimenant ES reikalavimus tokiems regionams, kyla išvada, kad šių nesilaikyta, nes neatsižvelgta į reikalavimą sudarant neadministracinius vienetus vadovautis ne tik socialiniais ekono-

⁵ Žr. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/local-administrative-units>.

miniais, bet ir geografiniais, istoriniais bei kultūriniais kriterijais.

- Lietuva, 2004 m. įstudama į ES, NUTS 3 lygmeniui prilygino 10 apskričių (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos, Vilniaus), kurios buvo įkurtos dar 1994 m. ir turėjo savo administracinę valdžią tik iki 2009 m. reformos. Atkreiptinas dėmesys, kad jau 2004 m. penktadalis apskričių neatitiko šiam lygmeniui būtinų gyventojų skaičiaus ribinių dydžių: Tauragės apskritis buvo per maža (siektė tik 132,7 tūkst. gyventojų), o Vilniaus apskritis – per didelė (siektė 848,4 tūkst. gyventojų)⁶;
- LAU 1 lygmeniui priskiriama 60 Lietuvos savivaldybių, kurios šiuo metu yra vienintelis mažesnis už valstybę savivaldus administracinis vienetas. Deja, šiame lygmenyje Eurostat'ui nėra pateikiama statistika apie BVP rodiklius ir kitus svarbius duomenis (apsiribojama tik NUTS 3 lygmeniu). Kita problema, kad Lietuvoje savivaldybės yra per šlambios, netgi rajoninės: pavyzdžiui, Vilniaus r. savivaldybėje yra net per 95 tūkst. gyventojų, taip pat labai didelės (nuo virš 55 tūkst. iki daugiau kaip 40 tūkst. gyventojų) yra Klaipėdos r., Marijampolės r., Mažeikių r., Kėdainių

r., Jonavos r. ir Šiaulių r. savivaldybės. Jau daugelį metų konstatuojama, kad Lietuvos savivaldybės gerokai viršija kitų ES šalių savivaldybių dydį – anot D. Šavolskio (2012), mūsų šalis ES vidurkį viršija bene 10 kartų. Tai pašėbėta ir Septynioliktosios Vyriausybės programoje (7.62 punktas), įvardijant dėl to kylantį žmonių nepasitenkinimą. Neveltui dar 2003 m. buvo numatyta skaidyti Lietuvos savivaldybes siekiant, kad jose gyventų vidutiniškai po 15 tūkst. gyventojų⁷, tačiau vos prasidėjęs šis procesas buvo sustabdytas.

- LAU 2 lygmeniui priskirtos Lietuvoje 1994 m. įkurtos seniūnijos, kurių šiuo metu yra apie 550 (tačiau pastaruoju metu bandoma seniūnijų kiekį sumažinti dėl mažėjančio gyventojų skaičiaus). Nors seniūnijos laikomos mažiausiu administraciniu vienetu Lietuvoje, tačiau jos tėra aukštesniojo lygmens – savivaldybės – struktūrinis vienetas, seniūnijų gyventojai neturi beveik jokių galių paveikti vietos valdžią (Šavolskis, 2012; Jasaitis, 2011; Gorodeckis, 2016).

Taigi šiuo metu Lietuvos suskirstymas į statistinius teritorinius vienetus gerokai nutolsta nuo ES keliamų reikalavimų. Visų pirma, dabar net trys penktadaliai apskričių pagal gyventojų skaičių neatitinka NUTS 3 lygmens (žr. 2 lentelę):

2 lentelė. Lietuvos statistiniai regionai: dabartinis modelis (2017-07-01 duomenys⁸)

NUTS 2 – regionai ir jų centrai	Gyventojų kiekis			NUTS 3	Gyventojų kiekis		
	Skaičius (tūkst.)	Nuo visų%	Atitiktis NUTS 2		Skaičius (tūkst.)	Nuo visų%	Atitiktis NUTS 3
Soštinės Centras – Vilnius	804.497	28,5	Taip	Vilniaus apskritis	804.497	28,5	Ne
Vidurio ir vakarų Lietuva Centras? – nėra	2.017.177	71,5	Taip	Kauno apskritis	565.255	20,0	Taip
				Klaipėdos apskritis	318.003	11,3	Taip
				Šiaulių apskritis	267.254	9,5	Taip
				Panevėžio apskritis	221.464	7,8	Taip
				Marijampolės apskritis	142.460	5,0	Ne
				Alytaus apskritis	139.385	4,9	Ne
				Telšių apskritis	135.388	4,8	Ne
				Utenos apskritis	131.143	4,6	Ne
				Tauragės apskritis	96.825	3,4	Ne
Visas gyventojų skaičius					2.821.674		

⁶ Žr. leidinį Gyventojų skaičius apskrityse..., 2014, p. 4-11.

⁷ Žr. LR Vyriausybės 2003-06-17 patvirtintą ir 2009-09-23 panaikintą Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų sistemos tobulinimo koncepciją.

⁸ Pagal Statistikos departamento pateiktą informaciją, žr. <https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?region=11#/>.

Net penkios apskritys yra per mažos (Marijampolės, Alytaus, Utenos, Telšių, Tauragės), viena – per didelė (Vilniaus), ir tik keturios atitinka NUTS 3 lygmeniui keliamus reikalavimus (Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio). Be to, tarp atskirų apskričių pastebimi labai dideli skirtumai: didžiausioje Vilniaus apskrityje gyvena 28,5% Lietuvos gyventojų, taip pat didelė Kauno apskritis – apie 20% gyventojų, kai mažiausioje Tauragės apskrityje tėra tik 3,4% gyventojų (įsidėmėtina, kad jos dydis beveik prilygsta Vilniaus rajono savivaldybei, kur gyvena 95 826 gyventojai), o skirtumas tarp didžiausios ir mažiausios apskrities pagal gyventojų skaičių siekia net 25,1%.

Dar didesnė disproporcija būdinga neseniai sudarytiems NUTS 2 regionams, nes Soštinės regionas (Vilniaus apskritis) sudaro tik apie 28,5% gyventojų, kai antruoju regionu tapusioje likusioje Lietuvoje yra apie 71,5% gyventojų, taigi skirtumas tarp šių darinių yra net 43%. Tai niekaip neatitinka ES regioninėje politikoje pabrėžiamo proporcingumo principo ir siekio mažinti regioninius skirtumus skiriant ES paramą. Be to, tik pirmajame NUTS 2 regione yra aiškus centras – Vilnius, kai antrasis regionas paliktas be jokio centro, todėl akivaizdu, kad toks Lietuvos suskirstymas į didžiuosius regionus yra visiškai deklaratyvus. Pasigirsta spėliojimų, kad antrojo regiono centru greičiausiai taps Kaunas, tačiau tokia perspektyva mokslininkų nežavi. Pasak M. Bileišio, po 2020-ųjų Kaunas gali suklestėti, bet tai reikštų beveik mirties nuosprendį Šiaurės Lietuvai. Statistinio regiono centras, kaip rodo moksliskai įrodyti faktai, paprastai suklesti – tai atsitiko ir Vilniaus atveju, kuriame per 12 metų „nusėdo“ didžioji dalis struktūrinių lėšų, todėl dabar „Vilniaus miestas šviesmečiais atitolęs nuo kitos Lietuvos“, o „nedalijant Lietuvos į atskirus Vidurio ir Šiaurės statistinius regionus galima užprogramuoti vieniems didžiulį spurtą, kitiems – vegetaciją.“ (Lėka, 2017). Tiesa, prieš priimant sprendimą dėl dviejų NUTS 2 lygmens regionų sudarymo Lietuvoje, Vidaus reikalų ministerijos pranešime buvo skelbiama: „Sudaromi neadministraciniai regionai, todėl kasdieniniame gyvenime ir veikloje pokyčių nei gyventojai, nei įmonės, nei institucijos nepajus, o Eurostato duomenų bazėje bus daugiau informacijos ne tik apie Lietuvą, bet ir apie jos soštinę.“⁹. Tačiau, kaip minėta, būtent per šį NUTS 2 lygmenį yra skiriama ES struktūrinių fondų parama regioninei plėtrai, todėl akivaizdu, kad pagal subsidarumo principą turėtų būti aiškus to skirstymo centras; be to, „kitos Lietuvos“ žmonės labai norėtų žinoti, per kokį regioninį centrą bus administruojama tam regionui skirta parama, o gal vėl ji bus į jį nukreipiama tik per Vilnių.

⁹ Žr. BNS pranešimą Lietuvą planuojama suskirstyti į du regionus – soštinės ir likusios dalies portale <http://liuzinio.lt/izinio/Lietuva/lietuva-siuloma-suskirstyti-i-du-regionus-sostines-ir-likusios-dalies/215024> [žiūrėta 2016-12-27].

Subsidiarumo principo esmė ir svarbiausias tikslas – užtikrinti tam tikrą žemesnio lygio valdžios institucijų nepriklausomumą nuo aukštesnės valdžios institucijų, tačiau Lietuvoje į tai mažai atsižvelgiama. 2012 m. ES Regionų komiteto posėdžio pranešime teikiama išvada, kad subsidiarumas ir daugiapakopis valdymas yra neatsiejami nuo stiprios regionų ir vietos savivaldos, bet net 10-ye ES valstybių, tarp kurių buvo nurodyta ir Lietuva, regioninis lygmuo palaipsniui prarado galią, pastebimas nenoras įgyvendinti tolesnes reformas (Schausberger, 2012, p. 1, 3). ES Regionų komiteto nuomone, dėl finansinės krizės valstybės be reikalo baiminosi fiskalinės decentralizacijos: „<...> nuosavi ištekliai, t.y. autonominiai subnacionaliniai mokesčiai ar rinkliavos, yra efektyvesnės finansavimo priemonės nei centrinės vyriausybės pavedimai. <...> Konkrečiau, ataskaitoje išvelgiamas ryšys tarp išlaidų decentralizacijos ir geresnių fiskalinių balansų.“ (Schausberger 2012, p. 3).

Ne mažiau svarbūs ir kiti kriterijai. Apibrėžiant, kas yra regionas, dar 1997 m. Europos regionų asamblėjos deklaracijoje buvo tvirtinama, kad regionai paprastai pasižymi tautos istoriniais, lingvistiniais, kultūriniais, socialiniais, ekonominiais ir geografiniais požymiais, o jų „įvairovė įtvirtina neišmatuojamus turtus“ (Preamble, 6 punktas). Tokia nuostata išliko iki šiol, ypač Vakarų Europoje, kur progresyviuoju regionalizmu vadinamas regionų siekis stiprinti kultūrinį savitumą ir vietos bendruomenės kovojant su netolygiu regionų vystymusi (Burneika, 2013, p. 18). Regionams turėtų būti būdingas istorinis ir kultūrinis savitumas, tik tuomet susiformuoja žmonių regioninė savimonė. Būtent regioninės savimonės regionai skatina žmones labiausiai prisirišti prie tam tikros teritorijos: „Regioninės savimonės regionai – tai regionai, išskiriami pagal gyventojų kultūrinės, etninės, subetninės ar regioninės savimonės, tapatumo esamą ar buvusią raišką teritorijoje, kai gyventojai save sieja su konkrečiu regionu, jo teritorija, pavadinimu.“ (Ragauskaitė 2015, 61). Toks žmonių prisirišimas prie regiono ypač svarbus siekiant regionų plėtros. Pavyzdžiui, italų geografas Roberto Camagni, kalbėdamas apie sėkmingą regiono plėtrą, pabrėžė materialių ir ypač nematerialių, su tam tikra teritorija susijusių išteklių svarbą teritorijos vystymuisi, tarp kurių nemaža reikšmė tenka elgesio normoms, vertybių sistemoms, socialiniams tinklams ir kt. – tai jis pavadino Teritorinio kapitalo koncepcija (Burneika, 2013, p. 29). Nuostata atsižvelgti į regionų istoriją ir kultūrą taip pat įtvirtinta nuo 2007 m. ES plėtojamoje sanglaudos politikoje, kurios tikslai įgyvendinami ne tik bendrosiomis ekonominėmis ir socialinėmis priemonėmis, bet ir puoselėjant kultūrą – to siekiama stengiantis nukreipti struktūrinę paramą būtent į mažesnius NUTS 3 lygmens teritorinius vienetus (Kazėnas, 2008, p. 62).

Lietuvoje regioninės savimonės regionams priskirtini penki savitais kultūriniais požymiais (tarme, drabužiais, valgiais, papročiais, architektūra, tradiciniais dirbiniais ir kt.) pasižymintys etnografiniai regionai – Žemaitija,

Aukštaitija, Dzūkija (Dainava), Suvalkija (Sūduva) ir Mažoji Lietuva. Kiekvienas etnografinis regionas yra tam tikra istoriškai susiformavusi teritorija, turinti savo gentines ištakas ir istorinį palikimą. Dėl regioninių požymių persipynimo griežtas ribas tarp gretimų etnografinių regionų ribinėse vietovėse (maždaug 10–15 km plote) galima nušatyti tik sąlygiškai, tačiau, siekiant prisitaikyti prie galimos apskričių reformos etnografinių regionų pagrindu, Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKG) dar 2003 m. paviešino žemėlapi „Lietuvos etnografiniai regionai“ (žr. 1 pav.), kur nurodytos aiškios regionų ribos seniūnių lygmenyje¹⁰ (žr. spalvotos iliustracijos, p. 112).

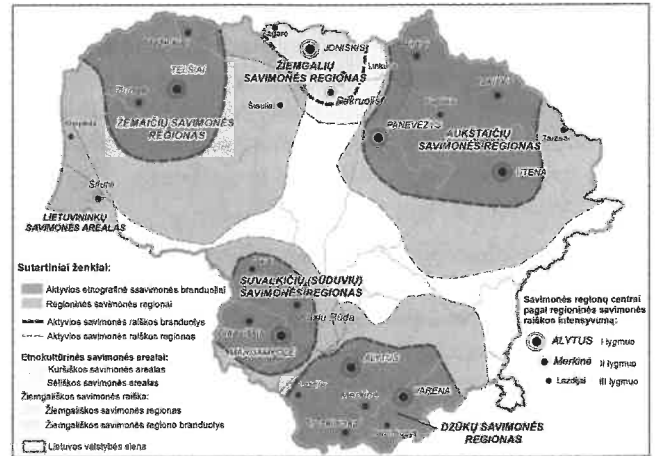
Palyginus šiuos etnografinius regionus su apskritimis galima pastebėti, kad tik Marijampolės apskritis beveik atitinka Suvalkijos (Sūduvos) etnografinį regioną (išskyrus Užnemunėje esančią Prienų rajono dalį, kuri priskirta Kauno apskričiai). Dar keturios apskritys yra mažesnės už etnografinius regionus, bet etnografiniu požiūriu gana vientisos: Alytaus apskritis yra perdėm dzūkiška, Utenos ir Panevėžio apskritys – aukštaitiškos, Telšių apskritis – žemaitiška. Tačiau likusios penkios apskritys apima skirtingiems etnografiniams regionams priskirtinas savivaldybes:

- Kauno apskritis apima tiek dalį Aukštaitijos (Kėdainių ir Jonavos r., dalis Kaišiadorių r., dalis Kauno r.), tiek Žemaitijos (Raseinių r.), tiek Dzūkijos (Birštono sav. ir dalis Kaišiadorių r.), tiek Suvalkijos (dalis Kauno r. ir dalis Prienų r.); Klaipėdos apskritis – tiek dalį Žemaitijos (Skuodo ir Kretingos r., Palangos sav., dalis Klaipėdos r.), tiek dalį Mažosios Lietuvos (Šilutės r., Neringos sav. ir dalis Klaipėdos r.); Šiaulių apskritis – tiek dalį Aukštaitijos (Joniškio, Pakruojo ir Radviliškio r., dalis Šiaulių r.), tiek Žemaitijos (Akmenės ir Kelmės r., dalis Šiaulių r.);
- Tauragės apskritis – tiek dalį Žemaitijos (Tauragės ir Šilalės r., dalis Jurbarko r.), tiek Mažosios Lietuvos (Pagėgių sav., dalis Jurbarko r.);
- Vilniaus apskritis – tiek dalį Aukštaitijos (Ukmergės ir Širvintų r.), tiek Dzūkijos (Šalčininkų, Trakų, Elektrėnų, Vilniaus ir Švenčionių r.).

Beje, norėčiau nesutikti su šio žemėlapio autoriais dėl Švenčionių rajono priskyrimo Dzūkijai, kadangi iš savo patirties žinau, kad šiame krašte vyrauja daugiau aukštaitiška regioninė savimonė, tai patvirtina ir etnologų tyrimai (Lietuvos regioninė politika..., 2004, p. 60).

Kaip rodo A. Ragauskaitės (2015) tyrimai, regioninės savimonės tvirtumu iki šiol ypač išsiskiria Žemaitijos regionas, kuriame pagal žemaitiškos savimonės ir tapatybės

brandą išryškėja akivaizdus centras – Telšiai. Kituose regionuose taip pat pagal regioninės savimonės raiškos intensyvumą buvo nušatyti tam tikri savimonės regionų centrai (žr. 2 pav.):

2 pav. Regioninės savimonės teritorinė sąranga pagal A. Ragauskaitę (2015, p. 74)

Kaip matome, Aukštaitijoje regioninės savimonės raiškos centru laikomas ne tik Panevėžys, bet ir Utena (nurodant Rytų Aukštaitiją); Dzūkijoje – ne tik itin ryškus Alytus, bet ir Varėna; Mažajoje Lietuvoje – ne Klaipėda, o Šilutė; Suvalkijoje, kurioje suvalkietiška tapatybė aiškiai keičiama sūduviška, ryškiausias tokios savimonės centras lokalizuotas Marijampolėje, o silpniausiai ji reiškiasi Šakių rajone, kur daug ryškesnė zanavykų tapatybė (Ragauskaitė, 2015, p. 72). Be to, A. Ragauskaitės tyrimai nušatė gana stiprios žiemgalių savimonės regioną, apimantį Joniškio ir Pakruojo rajonus, kai neabejotinas tokios savimonės raiškos centras – Joniškis. Taip pat pastebėta, kad „be gana ryškių Aukštaitijos, Dzūkijos, Sūduvos (Suvalkijos), Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos regionų išryškėja pereinamasis Vidurio Lietuvos ir Vilnijos regionai.“ (Ten pat, p. 74).

Būta nemažai siūlymų reformuojant Lietuvos apskritis sukurti etnografinių regionų pagrindu naujus administracinius darinius tiek NUTS 3, tiek NUTS 2 lygmenyse. Iš tų siūlymų išsamumu pasižymi EKG eksperto prof. habil. dr. P. Kavaliausko (2004) pateikti du alternatyvūs A ir B variantai, pirmąjį pavadinant Etnokultūrinio planavimo regionais, o antrąjį – Kraštovarkinio planavimo regionais.

A variantas:

- NUTS 2 (makroregioniniame) lygmenyje išskirtos 5 sritys – Žemaitija (numatant galimybę dalinti į 2 posrčius – Pietų Žemaitiją ir Šiaurės Žemaitiją), Aukštaitija (galimi posrčiai – Vakarų Aukštaitija ir Rytų Aukštaitija), Dzūkija, Suvalkija ir Mažoji Lietuva;

¹⁰ Šalia pateikta Etninės kultūros globos tarybos 2003 m. rugsėjo 17 d. rekomendacija Nr. 1 „Dėl etnografinių regionų ribų nušatyto“, kurioje teigiama, kad specialistų siūlomos etnografinių regionų ribos yra sąlyginės, kurios ateityje kai kur galėtų būti tikslinamos remiantis vietos žmonių apsisprendimu. Žr. internetinę prieigą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3841&p_d=28969&p_k=1.

- NUTS 3 (mezoregioniniame) lygmenyje sritys padalinamos į 18 kraštų ir 3 apygardas – tai Telšių, Šiaulių, Mažeikių, Kretingos, Raseinių ir Tauragės kraštai Žemaitijoje; Panevėžio, Jonišio, Biržų, Rokiškio, Utenos, Ukmergės ir Kėdainių kraštai Aukštaitijoje; Alytaus, Šalčininkų ir Švenčionių kraštai bei Vilniaus apygarda Dzūkijoje; Marijampolės kraštas ir Kauno apygarda Suvalkijoje; Šilutės kraštas ir Klaipėdos apygarda Mažojoje Lietuvoje).

B variantas:

- NUTS 2 (makroregioniniame) lygmenyje išskirtos 3 sritys – Vakarų Lietuva (dalijant į 2 posričius – Žemaitiją ir Mažąją Lietuvą), Vidurio Lietuva (posričiai – Vakarų Aukštaitija ir Suvalkija) ir Rytų Lietuva (posričiai – Rytų Aukštaitija ir Dzūkija). Šalia to P. Kavaliauskas pasiūlė Vakarų ir Rytų Aukštaitijos posričius (subregionus) traktuoti kaip vieną funkcinį regioną, nepaisant jų priklausymo skirtingiems statistiniams planavimo regionams (Kavaliauskas, 2004, p. 52);
- NUTS 3 (mezoregioniniame) lygmenyje sritys dalijamos į senųjų baltų žemių vardais pavadintas 17 žemių ir 3 apygardas – Šiaulių (arba Saulės, centras – Šiauliai), Medininkų (Telšiai), Karšuvos (Tauragė), Knituvos (Mažeikiai), Dubysos (Raseiniai), Cėklio (arba Keklio, centras – Kretinga) ir Skalvos (Šilutė) žemes bei Klaipėdos apygardą Vakarų Lietuvoje; Upytės (Panevėžys), Žiemgalos (Joniskis), Neries (Kėdainiai) ir Sūduvos (Marijampolė) žemes bei Kauno apygardą Vidurio Lietuvoje; Dainavos (Alytus), Vakarų Deltuvos (Ukmergė), Rytų Deltuvos (Utena), Sėlos (Rokiškis), Šiaurės Našios (Švenčionys) ir Pietų Našios (Šalčininkai) žemes ir Vilniaus apygardą Rytų Lietuvoje.

Pagrindinis abiejų P. Kavaliausko parengtų regioninės pertvarkos variantų trūkumas, kurį per jų aptarimą pastebėjo tuometinis Vidaus reikalų ministerijos atstovas Arūnas Grumadas, yra tas, kad dauguma siūlomų NUTS 3 darinių neatitinka ES keliamų reikalavimų dėl minimalaus 150 tūkst. gyventojų skaičiaus (Lietuvos regioninė politika ir teritorinės sandaros tobulinimas..., 2004, p. 88). Taip pat neaišku, kokiam lygmeniui būtų priskirti P. Kavaliausko nurodyti posričiai, nes jie įsiterpia tarp NUTS 2 ir NUTS 3 lygmenų. Svarbus abiejų variantų privalumas – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apygardų atskyrimas nuo kitų regionų (kraštų ar žemių) NUTS 3 lygmenyje, tačiau šiuo metu Dzūkijos sujungimas su Vilniaus apygarda NUTS 2 lygmenyje būtų nenaudingas, kadangi šiam regionui grėšų ES paramos sumažinimas nuo 2021-ųjų.

Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos II skyriaus prie temos Pasirengimas regioninio valdymo reformai įrašyta: „Lietuvoje panaudojant europinę ir gerąją pasaulinę praktiką bei puoselėjant etnines tradicijas suformavus 2–3 naujus regionus, iš kurių bus išskirtas Vilniaus miestas, sukursime prielaidas praktiniam subsidiarumo principui įgyvendinti, efektyviai decentralizuotai regioninei politikai planuoti bei tolygioms, regionų interesais paremtoms ES fondų investicijoms.“ (76.1 punktas). Atsižvelgiant į tai, siūlau naują Lietuvos regionalizacijos modelio projektą, sudarytą remiantis būtinybe išskirti į atskirą teritorinį darinį Lietuvos soštinę, atsižvelgiant į pagrindiniais traukos centrus, ES reikalavimus dėl minimalaus gyventojų skaičiaus NUTS 2 ir NUTS 3 lygmenyse bei gyventojų etnoregioninę savimonę (žr. 3 pav., spalvotos iliustracijos, p. 112).

Daugelyje Europos šalių soštinė išskiriama į atskirą regioną, o kai kur atskiro regiono statusas suteikiamas ir soštinės prieigoms: pavyzdžiui, kaimynai latviai NUTS 3 lygmenyje atskyrė Rygą ir atskirai Pierigą nuo kitų štatistiniams prilygintų etnografinių regionų – Kuržemės, Vidžemės, Žiemgalos ir Latgalos. Panašiai ir šiame Lietuvos regioninės pertvarkos projekte siūloma NUTS 3 lygmenyje išskirti du atskirus regionus – Vilniaus miestą ir Vilniaus prieigas, kurių junginys NUTS 2 lygmenyje sudarytų Soštinės sritį (į ją patektų ne tik Vilnius, bet ir kita senoji Lietuvos sostinė – Trakai). Kaunas taip pat savo dydžiu atitinka nemažą NUTS 3 lygmens teritorinį darinį, todėl derėtų išskirti Kauno miestą kaip savarankišką šio lygmens regioną, atskiriant jį nuo Kauno prieigų (viena šio darinio pusė yra suvalkietiška, kita – aukštaitiška su dzūkiskų pakraščiu). Klaipėda savo dydžiu jau nebesiekia NUTS 3 lygmens minimalios gyventojų skaičiaus ribos, todėl uoštamieštis nebegali būti atskiru NUTS 3 regionu. Visi kiti NUTS 3 teritoriniai dariniai (Dzūkija, Rytų Aukštaitija, Vakarų Aukštaitija, Šiaurės Žemaitija, Pietų Žemaitija, Mažoji Lietuva ir Sūduva) būtų sudaromi siekiant atspindėti ne tik regioninės savimonės, bet ir į kraštotvarkinį savitumą (pavyzdžiui, Aukštaitija aiškiai skyla į lyguminę upėtąją vakarinę dalį ir kalvotą ežeruoją rytinę dalį), išskyrus Šiaulių kraštą, kuris aprėptų tam tikrą Aukštaitijos ir Žemaitijos sandūros teritoriją, kurią griežtai padalinti būtų gana sunku.

Visi šie NUTS 3 dariniai (10 kraštų ir 2 didmiesčiai) pasižymėtų daug labiau suderintomis proporcijomis, negu dabartinės apskritys, nes skirtumas tarp mažiausių darinių (Vilniaus prieigų, Pietų Žemaitijos) ir stambiausio (Vilniaus miesto) siektų tik kiek daugiau negu 14%:

3 lentelė. Lietuvos statistiniai regionai: siūlomas modelis

NUTS 2 Sritis	Gyventojų kiekis (2016 m.)			NUTS 3 Kraštai	Gyventojų kiekis (2016 m.)		
	Skaičius (tūkst.)	Nuo visų%	Atitiktis NUTS 2		Skaičius (tūkst.)	Nuo visų%	Atitiktis NUTS 3
Soštinės sritis				Vilniaus miestas	546.526	19,7	Taip
Centras – Vilnius	701.505	24,9	Beveik	Vilniaus prieigos Centras – Trakai	154.979	5,5	Taip
Pietų ir rytų Lietuva	1.034.960	36,7	Taip	Kauno miestas	290.068	10,3	Taip
Centras – Kaunas				Kauno prieigos Centras – Garliava Pocentris – Kaišiadorys	164.087	5,8	Taip
				Sūduva Centras – Marijampolė Pocentris – Šakiai	169.189	6,0	Taip
				Dzūkija Centras – Alytus Pocentris – Varėna, Šalčininkai	175.027	6,2	Taip
				Rytų Aukštaitija Centras – Utena Pocentriai – Švenčionys, Rokiškis	236.589	8,4	Taip

Beveik visi naujieji NUTS 3 dariniai būtų sudaromi modifikuojant dabartines apskritis, išsaugant daugumos jų centrus ir perkilnojant kai kurias savivaldybes, kurios turi ryškesnius kito etnografinio regiono požymius, kartu atsižvelgiant į kai kuriuos ekonominius svetus (pavyzdžiui, vargingiems Šalčininkų, Širvintų, Ukmergės ir Švenčionių rajonams nėra naudinga būti bendrame darinyje su Vilniumi, nes, kaip minėta, dėl Vilniuje labai išaugusio BVP tokiam dariniui po 2020-ųjų sumažės ES skiriama parama):

- vietoj Vilniaus apskrities būtų sudaryti du teritoriniai dariniai – Vilniaus miesto (Vilniaus m. savivaldybė) ir Vilniaus prieigų kraštas (Vilniaus r., Trakų r. ir Elektrėnų savivaldybės) su centru Trakuose;
- vietoj Kauno apskrities irgi būtų du teritoriniai dariniai – Kauno miestas (Kauno m. savivaldybė) ir Kauno prieigų kraštas (Kauno r., Jonavos r. ir Kaišiadorių r. savivaldybės) su centru Garliavoje ir pocentriu Kaišiadoryse;
- vietoj Marijampolės apskrities – Sūduva (Marijampolės r., Kalvarijos sav., Kazlų Rūdos sav.,

Šakių r., Vilkaviškio r. ir Prienų r. savivaldybės) su centru Marijampolėje ir pocentriu Šakiuose;

- vietoj Alytaus apskrities – Dzūkija (Alytaus m., Alytaus r., Birštono sav., Lazdijų r., Druskininkų sav., Varėnos r. ir Šalčininkų r. savivaldybės) su centru Alytuje ir pocentriais Varėnoje bei Šalčininkuose;
- vietoj Utenos apskrities – Rytų Aukštaitija (Utenos r., Anykščių r., Rokiškio r., Zarasų r., Visagino sav., Ignalinos r., Švenčionių r., Molėtų r., Širvintų r. ir Ukmergės r. savivaldybės) su centru Utenoje ir pocentriais Švenčionyse bei Ukmergėje;
- vietoj Panevėžio apskrities – Vakarų Aukštaitija (Panevėžio m., Panevėžio r., Kėdainių r., Pasvalio r., Kupiškio r. ir Biržų r. savivaldybės) su centru Panevėžyje ir pocentriais Kėdainiuose bei Biržuose;
- vietoj Šiaulių apskrities – Šiaulių kraštas (Šiaulių m., Šiaulių r., Joniškio r., Pakruojo r. ir Radviliškio r. savivaldybės) su centru Šiauliuose ir pocentriu Joniškėje;

- vietoj Telšių apskrities – Šiaurės Žemaitija (Telšių r., Akmenės r., Mažeikių r., Skuodo r., Palangos sav., Kretingos r. ir Plungės r. savivaldybės) su centru Telšiuose ir pacentrais Kretingoje ir Mažeikiuose;
- vietoj Tauragės apskrities – Pietų Žemaitija (Tauragės r., Jurbarko r., Raseinių r., Kelmės r., Rietavo sav. ir Šilalės r. savivaldybės) su centru Tauragėje ir pacentrais Šilalėje bei Raseiniuose;
- vietoj Klaipėdos apskrities – Mažoji Lietuva (Klaipėdos r., Neringos sav., Šilutės r. ir Pagėgių savivaldybės) su centru Šilutėje ir pacentrais Klaipėdoje bei Pagėgiuose.

Daugumos šių NUTS 3 teritorinių darinių regioniniai centrai sutaptų su dabartinių apskričių centrais, išskyrus Klaipėdą, vietoj kurios regioniniu centru taptų Šilutė. Be to, atsirastų du papildomi regioniniai centrai – Trakai (Vilniaus prieigų) ir Garliava (Kauno prieigų). Papildomai būtų suformuota 15 pocentrių: Biržai, Joniškis, Kaišiadorys, Kėdainiai, Klaipėda, Kretinga, Mažeikiai, Pagėgiai, Raseiniai, Šakiai, Šalčininkai, Šilalė, Švenčionys, Ukmergė ir Varėna. Toks naujų centrų ir pocentrių įtvirtinimas atitiktų ekspertų rekomendacijas, kad tobulinant strateginį planavimą regionuose ir keliant regioninį identitetą lėšos turėtų būti skiriamos ne tik didiesiems Lietuvos regionų centrams (Puidokas ir Daukaitė, 2013, p. 75–76). Tokia nuostata buvo įtvirtinta dar 2002 m. priimtame Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane (toliau – LR bendrasis planas), kuriame regioniniais centrais įvardyti ne tik dabartinių apskričių centrai, bet ir „kiti stambesni miestai – dabartinių savivaldybių administraciniai centrai, kuriems, optimizuojant šalies regioninę diferenciaciją, rekomenduojama atlikti naujų regioninių aptarnavimo centrų funkcijas.“ (Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, 2004, p. 16). LR bendrajame plane šalia didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių) plėtros įvardytas siekis didinti šalies regioninio skaidymo maštą plėtojant 12 regioninių centrų: be Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos (esamų apskričių centrų), papildomai sukuriant naujus regioninius centrus – Biržus, Mažeikius, Ukmergę, Raseinius, Rokiškį ir Švenčionis-Švenčionėlius (Ten pat, p. 17). Dauguma šių suplanuotų naujų regioninių centrų patenka į čia teikiamą regioninės pertvarkos Lietuvoje projektą.

Beje, prisimenant P. Kavaliausko siūlymą, kad Vakarų ir Rytų Aukštaitijos pacentrai, nors ir priklausydami skirtingiems statištiniais regionams, galėtų sudaryti vieną funkcinį regioną – Aukštaitiją, būtų galima taikyti tokį patį principą ir Šiaurės bei Pietų Žemaitijos atveju, sujungiant šiuos kraštus į bendrą funkcinį Žemaitijos regioną. Be to, tiek prie Aukštaitijos, tiek prie Žemaitijos galėtų būti prijungiamas ir Šiaulių kraštas, kurio viena pusė aukštaitiška, o kita – žemaitiška.

Aptariamasis projektas šiek tiek atspindi ir P. Kavaliausko išskirtą istorinį aspektą, nes dauguma kraštais pavadintų

regionų iš dalies atitinka senąsias baltų žemes: Rytų Aukštaitija – Deltuvos, rytinės Sėlos ir šiaurinės Našios žemes, Vakarų Aukštaitija – Neries, Upytės, Upmalės ir vakarinės Sėlos žemes, Šiaulių kraštas – Šiaulių (Saulės) ir Žiemgalos žemes, Šiaurės Žemaitija – Mėguvos, Ceklio (Keklio), Medininkų ir Knituvos žemes, Pietų Žemaitija – Karšuvos, Pagraudės ir Milžavos žemes, Mažoji Lietuva – Pilsoto, Lamatos ir Skalvos žemes, Sūduva – Sūduvos, Dzūkija – Dainavos ir pietinės Našios žemes.

Iš aptariamų NUTS 3 regionų sudarant aukštesnį NUTS 2 lygmenį, susidarytų trys makroregionai, kuriuos, panašiai kaip P. Kavaliauskas, siūlyčiau vadinti sritimis:

- Soštinės sritis su centru Vilniuje (sudarant iš Vilniaus miesto ir Vilniaus prieigų);
- Pietų ir rytų Lietuvos sritis su centru Kaune (sudarant iš Kauno miesto, Kauno prieigų, Rytų Aukštaitijos, Dzūkijos ir Sūduvos);
- Šiaurės-vakarų Lietuvos sritis su centru Šiauliuose ir pacentriu Klaipėdoje (sudarant iš Šiaulių krašto, Vakarų Aukštaitijos, Šiaurės Žemaitijos, Pietų Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos).

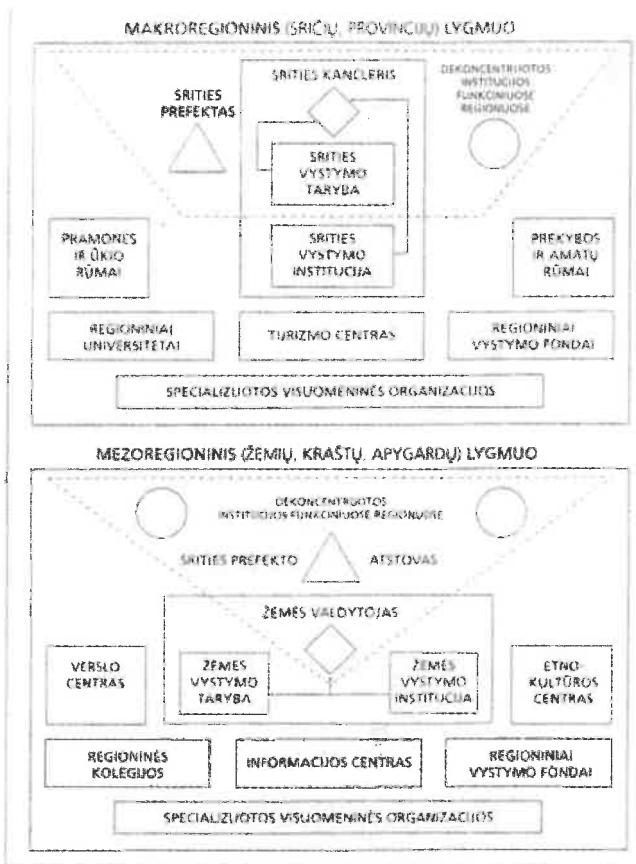
Šių NUTS 2 teritorinių darinių skirtumai pagal dydį būtų pakankamai maži: Soštinės srityje gyventų 24,9% gyventojų, Pietų ir rytų Lietuvoje – 36,7%, Šiaurės-vakarų Lietuvoje – 38,6%, taigi skirtumas tarp mažiausios ir didžiausios srities sudarytų tik 13,7%. Tiesa, nors Soštinės sritis būtų tarsi per maža NUTS 2 lygmeniui, tačiau šis trūkumas neesminis, nes Vilnius tapo sparčiausiai augančiu miestu Baltijos regione ir jo gyventojų skaičius paštaruoju metu nuolat kinta augimo linkme; be to, gyvenamąją vietą Vilniuje deklaravusių žmonių skaičius yra net 76 tūkst. mažesnis už prie soštinės sveikatos įstaigų „prisirašiusių“ žmonių skaičių (622 543 žmonės – 2017 m. sausio duomenimis¹¹).

Kaip minėta, būtent per NUTS 2 lygmenį yra skiriama ES parama regioninei plėtrai, o įgyvendinus siūlomą Lietuvos regionavimo modelį, neabejotinai turėtų tekti didesnis vaidmuo tiek Kaunui – Pietų ir rytų Lietuvos centrui, tiek Šiauliams – Šiaurės-vakarų Lietuvos centrui, tiek Klaipėdai, kuri būtų šios srities pacentriu ir šalies vakarinės dalies ašimi. Įsidėmėtina, kad pagal LR bendrąjį planą būtent Šiauliai išskiriami kaip stiprinamojo tipo regioninio rango metropolinis centras tvirtinant, kad Šiauliai turi sparčiai plėstis kaip regioninis mokslo ir mokymo centras (Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, 2004, p. 17).

¹¹ Žr. 2017-01-27 informaciją Vilniaus m. savivaldybės svetainėje: <http://www.vilnius.lt/index.php?3844737039>.

Visuose NUTS 2 lygmens centruose ir pcentryje (Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Klaipėdoje) turėtų gyvuoti savarankiški universitetai, kaip ir kitos institucijos, nurodytos P. Kavaliausko dar 2004 m. pasiūlytoje schemoje:

4 pav. P. Kavaliausko sudaryta schema *Regioninės institucinės organizacijos principiniai modeliai*

Pritačiau P. Kavaliausko nuomonei, kad regioninius universitetus reikėtų sieti su makroregioniniu (NUTS 2) lygmeniu, o regionines kolegijas – su mezo-regioniniu (NUTS 3). Dabartinis valstybinių kolegijų tinklas tarsi atitinka tokį požiūrį: Sūduvos kraštui priklauso Marijampolės kolegija, Dzūkijos – Alytaus kolegija, Rytų Aukštaitijos – Utenos kolegija, Vakarų Aukštaitijos – Panevėžio kolegija, Šiaulių krašto – Šiaulių kolegija, Mažosios Lietuvos – Klaipėdos kolegijos. Tačiau savo kolegijos nebeturi Šiaurės Žemaitija, nes neseniai panaikinta čia veikusi Žemaitijos kolegija (ji virto Šiaulių kolegijos filialais Telšiuose ir Mažeikiuose), o Pietų Žemaitija savo kolegijos niekada ir neturėjo (Rietave yra tik Klaipėdos kolegijos filialas), o tai neabejotinai ap-sunkina šių regionų plėtrą.

Siekiant sustiprinti valstybinį aukštojo mokslo sektorių, siūlyčiau užtikrinti tamsesnius ryšius tarp regioninių valstybinių universitetų ir regioninių kolegijų, galbūt netgi siūlant kolegijoms tapti universitetų padaliniais, panašiai kaip kitose Europos šalyse (tačiau tuo tikslu reikėtų keisti LR Mokslo ir švietimo įstatymo 10 straipsnio 4 dalį, kuri

iš esmės draudžia tokį apsijungimą). Šiaulių universitetas galėtų būti labiau susijęs su Šiaulių valstybine kolegija ir Panevėžio kolegija, Klaipėdos universitetas – su Klaipėdos valstybine kolegija ir Lietuvos aukštąja jūreivystės mokykla, Kauno technologijos universitetas – su Kauno technikos kolegija, Antano Stulginskio universitetas – su Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija, Vytauto Didžiojo universitetas – su Kauno kolegija. Kauno universitetai taip pat galėtų labiau bendradarbiauti su Pietų ir rytų Lietuvos srities regioninėmis kolegijomis, esančiomis Marijampolėje, Alytuje ir Utenoje.

Taip pat reikėtų apsvaistinti regionuose veikiančių Vilniaus universitetinių aukštųjų mokyklų filialų įtraukimą į regioninių universitetų sudėtį, arba bent jau užtikrinti su jais bendradarbiavimą (Kaune yra VU, MRU ir VDA filialai, Klaipėdoje ir netoli Šiaulių esančiuose Telšiuose – VDA filialai).

Siūlymai dėl Lietuvos regioninės pertvarkos įgyvendinimo:

1. Pirmiausia reikėtų patvirtinti naujus Lietuvos statistinius regionus NUTS 3 ir NUTS 2 lygmenyse, nurodant jų ribas, pavadinimus ir kodus ES sistemoje. Taip pat reikėtų NUTS 3 lygmenyje atsižvelgiant į pasikeitusias savivaldybes pakoreguoti regioninių tarybų sudėtį, papildomuose regioniniuose centruose (Šilutėje, Trakuose ir Garliavoje) įkurti Vidaus reikalų ministerijos Regioninės plėtros departamento skyrius, o regioninių pcentrių funkciją priskirti atitinkamoms savivaldybėms. Kartu būtina kuo greičiau sukurti principinius regioninės institucinės organizacijos modelius tiek NUTS 2, tiek NUTS 3 lygmenyse (pavyzdžiui, remiantis P. Kavaliausko pasiūlyta schema, žr. 4 pav.). To turėtų imtis dar šios kadencijos Seimas ir Vyriausybė, kitaip bus sunku suspėti laiku pasirengti naujam ES finansavimo laikotarpiui nuo 2021 metų.
2. Patvirtinus statistinius regionus, reikėtų grįžti prie savivaldybių skaičiaus didinimo, atnaujinant darbą dėl optimalaus savivaldybių formavimo strategijos sukūrimo, į siūlymų svarstymus įtraukiant gyventojus. Rekomenduotina ypač atidžiai (pasitelkus etnografinių regionų ypatybių žinovus ir remiantis gyventojų regionine savimone) parengti padalinimą tų savivaldybių, kuriose persipina skirtingų etnografinių regionų požymiai.
3. Po savivaldybių skaičiaus ir ribų patvirtinimo galima būtų tikslinti statistinių regionų ribas NUTS 3 ir NUTS 2 lygmenyse ir patikslintus duomenis pateikti ES.
4. Dar vienas būtinas žingsnis, dėl kurio galėtų apsispręsti jau šios kadencijos Seimas ir Vyriausybė – regioninės valdžios sukūrimas, siekiant įgyvendinti subsidiarumo ir daugiapakopio valdymo principus. Septynioliktosios Vyriausybės programoje numatyta, kad optimizuojant šalies regioninį suskirstymą bus siekiama regionų lygmeniu suformuoti efektyvų

regioninės administracijos ir politinių sprendimų priėmimą, tokiu būdu sumažinant šiuo metu Vilniuje sukonzentruotas regioninės politikos priemonių įgyvendinimo bei priežiūros funkcijas (7.63 punktas). Reikėtų apvarstyti ne tik administracinės regionų valdžios sukūrimo klausimą (kurį labiausiai siečiau su NUTS 3 lygmeniu), bet ir mokslininkų siūlomą trijų lygmenų (NUTS 3, LAU 1 ir LAU 2) savivaldos sistemą, kurios optimalumas pagrįstas tyrimais (Jasaitis, 2013).

Be abejonės, siekiant įgyvendinti visus šiuos regioninės pertvarkos Lietuvoje etapus, reikėtų parengti tam tikrą strategiją ir keisti teisinę bazę, visų pirma Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymą. Taip pat labai svarbu, kad įgyvendinant valstybinių universitetų ir kolegijų optimizavimą būtų ne deklaratyviai, o realiai atsižvelgta į regioninės plėtros poreikius Lietuvoje.

Literatūra

- Bileišis, Mantas (2017). Be esminių sprendimų – nė iš vietos. Savaitė, 2017 balandžio 6, Nr. 14, p. 3.
- Burneika, Donatas (2013). Regioninė politika Lietuvoje (Mokomoji knyga). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Etzkowitz, H. (2008). The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action. New York: Routledge.
- Europos regionų asamblėjos deklaracija. Vilnius, 1997.
- Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas. (COM (2011) 567 final). (2012). Europos Sąjungos oficialusis leidinys, p. 181-143. Internetinė prieiga: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52012AE0823> [žiūrėta 2017-06-20].
- Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1059/2003 2003 m. gegužės 26 d. dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nušatymo (2003). Europos Sąjungos oficialusis leidinys, p. 196-238. Internetinė prieiga: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003R1059&from=LT> [žiūrėta 2016-12-18].
- Gyventojų skaičius apskrityse. Population by County. 2007 07 01 (2014). Vilnius: Statistikos departamentas. internetinė prieiga <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=6575> [žiūrėta 2017-06-20].
- Gorodeckis, Sakalas. Ar atkursime tikrą piliečių savivaldą Lietuvoje? (virtualus). Prieiga per internetą <http://alkas.lt/2016/10/01/s-gorodeckis-ar-atkursime-tikra-pilieciu-savivalda-lietuvoje/>
- Jasaitis, Jonas (2011). Savivaldos sampratos kaita ir jos sistemos kūrimo prielaidos. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje. 2011, 2, p. 323-339. Internetinė prieiga: <http://www.sarmatas.lt/10/savivaldos-sampratos-kaita-ir-jos-sistemos-kurimo-prielaidos/> [žiūrėta 2016-12-18].
- Jokubauskas, Vytautas (2017a). Su traktoriumi per švietimo sistemą. (virtualus – www.delfi.lt, 2017 m. sausio 8 d. publikacija). Internetinė prieiga <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/v-jokubauskas-su-traktoriu-per-svietimo-sistema.d?id=73454064> [žiūrėta 2017.02.01].
- Jokubauskas, Vytautas (2017b). Klaipėdos universitetas geopolitiniame kontekste. (virtualus – www.15min.lt, 2017 m. birželio 21 d. publikacija). Internetinė prieiga <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/>
- vytautas-jokubauskas-klaipedos-universitetas-geopolitiniame-kontekste-18-815682?all#print [žiūrėta 2017.06.22].
- Kavaliauskas, Paulius (2004). Dėl Lietuvos teritorinės sandaros tobulinimo įvertinant istorinius ir ekonominius veiksmus. Etninė kultūra 2003. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, p. 44-56.
- Kazėnas, Gediminas (2008). ES struktūrinės politikos reforma. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 26, p. 55-62.
- Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regioniniam komitetui. Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas. KOM (2011) 567 galutinis. (2011). Briuselis: Europos komisija. Internetinė prieiga: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0567_/com_com\(2011\)0567_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0567_/com_com(2011)0567_lt.pdf) [žiūrėta 2017-06-20].
- Lėka, Aušra (2017). Kaunas suklestės, o trečia Lietuva – pasmerkta? (virtualus – www.veidas.lt, 2017 m. vasario 10 d. publikacija). Internetinė prieiga: <http://www.veidas.lt/kaunas-%E2%80%93-suklestes-o-trecia-lietuva-%E2%80%93-pasmerkta> [žiūrėta 2017-08-20].
- Lietuvos regioninė politika ir teritorinės sandaros tobulinimas. Konferencijos LIETUVOS RESPUBLIKOS TERITORINĖS SANDAROS TOBULINIMO PROBLEMA, įvykusios 2004 m. balandžio 14 d., MEDŽIAGA (2004). Vilnius: Etninės kultūros globos taryba, Vidaus reikalų ministerija.
- Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (2004). Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Internetinė prieiga: http://elibrary.lt/resursai/LR_ministerijos/AM/aplinkos%20planas/Aplinkapilnas.pdf [žiūrėta 2017-08-30].
- Lietuvos studijų politikos ir EAME bei Europos Sąjungos strateginių nuostatų lyginamosios analizės ataskaita (studija). (2014). Vilnius: Mošta.
- Puidokas, Mindaugas ir Daukaitė, Ingrida (2013). Lietuvos regioninės politikos tobulinimo kryptys Europos Sąjungos regioninės politikos kontekste. Viešoji politika ir administravimas. Public policy and administration. T. 12, N3. 1/2013, p. 65-79.
- Pūraitė, Aurelija (2011). Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo teisinio reguliavimo problemos. Socialinių mokslų studijos. 3 (4), p. 1229-1252.
- Ragauskaitė, Alma (2015). Lietuvos etnokultūriniai regionai: formavimasis ir rezultatas. Etninė kultūra. Nr. 9, p. 61-77.
- Ropė, Bronis (2015). B. Ropė: „Kalbame apie regioninę politiką šalyje, kurioje nėra regionų“ (virtualus). Internetinė prieiga: http://www.ropė.lt/index.php?option=com_almainrows&view=row&id=113 [žiūrėta 2017-08-29].
- Schausberger, Franz (2012). Pilietybės, valdymo, institucinių ir išorės reikalų komisijos DARBO DOKUMENTAS CIVEX-V-034. DEVOLIUCIJA EUROPOS SĄJUNGOJE BEI VIETOS REGIONŲ SAVIVALDOS VIETA FORMUOJANT IR ĮGYVENDINANT ES POLITIKĄ (2012). Europos Sąjunga, Regionų komitetas, 16-asis komisijos posėdis 2012 m. gruodžio 4 d., pranešėjas prof. Franz Schausberger (AT/ELP). Internetinė prieiga: <http://cor.europa.eu/en/activities/stakeholders/Documents/Working-Documents-SCHAUSBERGER.pdf> [žiūrėta 2016-12-20].
- Šavolskis, Darius (2012). Vietos valdžia nėra arčiau žmonių dėl savivaldybių dydžio (virtualus – www.delfi.lt, 2012 m. gegužės 7 d. publikacija). Prieiga internetu: <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/dsavolskis-vietos-valdzia-nera-arciau-zmoniu-del-savivaldybiu-dydzio.d?id=58642413>